Van Advocaten en Peter Stuyvesant

Vossiuspers UvA is een imprint van Amsterdam University Press.
Deze uitgave is totstandgekomen onder auspiciën van de Universiteit van Amsterdam.

Omslag: Nauta & Haagen, Oss
Opmaak: JAPES, Amsterdam
Foto omslag: Carmen Freudenthal, Amsterdam

ISBN 90 5629 360 5
© Vossiuspers UvA, Amsterdam, 2004

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorzover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j.o. het Besluit van 20 juni 1974, St.b. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, St.b. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Van Advocaten en Peter Stuyvesant

Rede

uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt
van bijzonder hoogleraar Advocatuur
aan de Universiteit van Amsterdam
op vrijdag 7 mei 2004
door

Floris A.W. Bannier

Vossiuspers UvA

Mijnheer de Rector Magnificus,
Mijnheer de Decaan,
Leden van het bestuur van de Stichting Leerstoel Advocatuur,
Hoge vertegenwoordigers van de orde van advocaten, zowel landelijk als Amsterdams als anderszins,
Dames en Heren,

> *Er is geen schooner vak in de wereld dan de Advocatuur. Het is een vrij en edel beroep. De Advocaat heeft geen meester boven zich behalve zijn plicht en er is geen betrekking, waarin zoveel belangrijk werk kosteloos voor arme menschen wordt verricht. (...) Zonder goede Balie is er geen goed recht. Het recht te doen zegevieren is het vak van den Advocaat.*[1]

Dit citaat komt uit het eerst als artikel in Themis en later als zelfstandig boekje verschenen stuk van Van Stipriaan Luïcius. Het verscheen voor het eerst in 1913. Hoewel er over weinig beroepen zoveel grappen bestaan als over de advocatuur, en vrijwel zonder uitzondering met een weinig positieve strekking, denkt de advocaat zelf er veel gunstiger over, zelden mooier verwoord dan in dit citaat. Maar wat, of wie, is die advocaat, wat maakt iemand tot advocaat? Wie wordt door de maatschappij, maar vooral ook door de beroepsgroep, geaccepteerd als advocaat? Dat is een van de vragen waar binnen de advocatuur veel aandacht voor bestaat, trouwens ook in de politiek en waarop ik in het kader van de Leerstoel een antwoord wil zoeken. Het is een vraag met interessante theoretische kanten maar ook met zeer praktische, zoals ik dadelijk zal toelichten. Vandaag geef ik een eerste aanzet.

Op 3 januari 1966 begon ik als advocaat-stagiaire op het kantoor van Mr van Haersolte c.s. Ik was advocaat, een droom die ik voor het eerst droomde in de loop van mijn derde studiejaar. Advocaat, en trots daarop. Maar wat was dat nu eigenlijk, advocaat...?

Eerlijk gezegd, geen flauw idee.

Wat deed ik dan? Van alles! Opdrachten voor mijn 'bazen', dus zat ik veel in de bibliotheek, notities te schrijven. Concept processtukken maken, al snel mijn eigen 'prodeanen', iedere maand een civiele en een straftoevoeging. Ik procedeerde en adviseerde en zocht in boeken en jurisprudentie. Vrij veel proceswerk. Enquêtes bijwonen in zaken van de compagnons maar ook pleiten in de eigen strafzaken (onderschat niet wat een proceservaring je in de strafzaal opdeed!).

Dat was dus, wat een advocaat deed, en dat was eigenlijk ook wat de anderen op kantoor deden, zij het voor wat betreft de ouderen op een oneindig veel hoger plan. Als ik over het werk praatte in de jonge balie was het op andere kantoren al niet anders.

Zo ontstond bij mij en mijn tijdgenoten een advocaatbeeld dat zichzelf van tijd tot tijd bevestigde en dat met al zijn pluriformiteit van werkzaamheden toch vrij eenduidig was. In de jaren zestig dus. Het was het beeld, dat eigenlijk al vele jaren bij het publiek zo gevestigd was. Wie *Karakter* van Bordewijk gelezen heeft – en wie heeft dat niet – zal het herkennen. Emmering geeft in zijn (in de jaren zestig nog in tweede druk verschenen) *De Advocatuur*[2] ook zo'n beeld van de advocaat als generalist en Wichers Hoeth doet niet anders in zijn meer voor het grote publiek geschreven en ook *De Advocatuur* genoemde boekje.

Schrijvend over de vraag 'Wat doet de advocaat?' zegt Wichers Hoeth[3] 'Oordelen, adviseren en verdedigen', daarmee samenvattend wat de werkzaamheden van de advocaat in grote lijn omvatten.

In *De Advocaat* schrijft Van Stipriaan Luïscius dat de jonge advocaat 'goed onderlegd' moest zijn en een scherp verstand moest bezitten. Ook welsprekendheid kwam goed van pas. Welnu, daarin zouden wij, jonge advocaten in 1966, ons goed herkend hebben, als wij dat geschrift onder ogen zouden hebben gekregen.

Wat zegt dat over de inhoud van de rol van de advocaat, over wat hij kan en wat men van hem kan verwachten. Maar vooral ook: wie mag zich als lid van de balie (Nederlandse Orde van Advocaten) presenteren?

In ieder geval één ding: er is geen eenduidig antwoord. Wichers Hoeth lijkt er met zijn algemene omschrijving een goed beeld van te geven: oordelen, adviseren en verdedigen. Maar daar zeg ik direct bij: oordelen, ja, dat moet iedere advocaat, maar de één adviseert meer, of doet zelfs niet anders en dat geldt ook voor verdedigen. Zijn er dus advocaten, die alleen maar (oordelen en) adviseren of alleen maar procederen? Zo ja (en het antwoord is JA), zijn dat dan toch advocaten?

Deze vraag, die mij in mijn jonge advocaten jaren niet echt bezighield, beschouw ik nu als een fundamentele vraag voor de balie en dus ook als een fundamentele vraag waar de Leerstoel zich mee bezig zou moeten houden.

De reden om deze vraag aan de orde te stellen, vindt zijn oorsprong in de discussie, die al sinds enige tijd gevoerd wordt – nu eens duidelijk hoorbaar dan weer meer op fluistertoon. Die discussie is actueel in de balie en ook in de politiek en scherp verwoord in de jaarrede, die de toenmalige landelijke Deken, Mr P.J.M. von Schmidt auf Altenstadt, in 1999 uitsprak tijdens de ledenvergadering in Maastricht.[4] Hij schetst het beeld van een in aanzet aanwezige en mogelijkerwijs ook zich realiserende tweedeling in de advocatuur: 'Weelde en overvloed aan de kant van de commerciële kantoren, die zich toeleggen op de internationale of nationale adviespraktijk. Soberheid, misschien zelfs gebrek aan de kant van de kantoren die zich nog toeleggen op het proceswerk en rechtshulp aan particulieren.' Deze vrees heeft voeding gegeven aan de mening, dat de eerste categorie misschien wel in het geheel niet meer als advocaat beschouwd zou mogen worden. Ik ontleen nog een citaat aan de genoemde jaarrede: 'In de wereld van Peter Stuyvesant kan de advocaat zich niet meer onderscheiden van andere zakelijke dienstverleners.' En zo mag de vraag ook geformuleerd worden: wat onderscheidt de advocaat van die andere dienstverleners?

Aldus geformuleerd is dit een hoogst actuele vraag omdat deze in die discussie immers niet alleen als theoretisch probleem opgeworpen wordt maar ook verdergaande implicaties heeft. Er bestaan goede redenen om de vraag te stellen en naar een antwoord te zoeken. Zij kan namelijk direct gekoppeld worden aan de volgende vraag: Mogen diegenen, die niet meer als 'echte' advocaten beschouwd mogen worden, nog wel gebruik maken van de traditionele voorrechten van de advocaat, in het bijzonder het verschoningsrecht: het recht om een beroep te mogen doen op de geheimhoudingsplicht en niet tot spreken gedwongen te kunnen worden (zoals vrijwel iedere andere burger)? Mogen zij zich nog advocaat noemen, lid van de orde zijn? Deel uitmaken van het onafhankelijke lichaam, dat de wetgever voor de advocatuur in het leven geroepen heeft? De advocaat heeft in het Nederlandse rechtssysteem, bij de rechtsbedeling, een speciale en bevoorrechte positie. Zijn onafhankelijkheid wordt daardoor gegarandeerd. Maar… die bevoorrechte plaats brengt ook de verantwoordelijkheid met zich mee, die positie voortdurend waar te maken. Reden genoeg om de vraag te stellen wie dan tot die voorrechten gerechtigd is.

Wat is een advocaat?

Kan 'de advocaat' gedefinieerd worden? Zo ja, geeft die definitie ons dan ook werkelijk inzicht in wat een advocaat is en doet?

Het ligt voor de hand om het antwoord eerst te zoeken bij de primaire bron, de wet,[5] en wel de Advocatenwet. Daar valt het echter niet te vinden. In ieder geval bevat die wet geen definitie of een omschrijving. Nu was de wetgevingstechniek, die in artikel 1 eerst een aantal definities geeft, in 1952[6] nog niet in gebruik maar ook toen was een begripsbepaling niet onbekend. Wie de wet verder doorleest, zal zien dat eigenlijk slechts één beeld naar voren komt. Een advocaat in de zin van de Advocatenwet is iemand, die na de in artikel 2[7] bedoelde opleiding gevolgd te hebben de in artikel 3 bedoelde eed heeft afgelegd. Daarmee hebben we in ieder geval een definitie, die de formele contouren van het begrip markeert. Over de inhoudelijke kant zegt deze definitie echter niets.

Wat zegt de wetsgeschiedenis? In de Memorie van Toelichting staat: 'Het is de taak en de roeping van de advocaat, op te treden ter verdediging van personen en belangen, die worden bedreigd.'[8] Veel meer is er niet in te vinden. Deze brengt ons dan ook niet zo heel veel verder. Onder 'Verdedigen' verstaan wij op het eerste gezicht het optreden in een procedure. Dat is echter te eng. Verdedigen kan ook goed in de voorfase, die ooit zou kunnen uitlopen in een procedure of zelfs zonder procedure. Denk aan het bijstaan van een werknemer bij het gesprek met de werkgever, die hem wil ontslaan. Ik neem graag aan, dat de wetgever dit alles ook bedoeld heeft maar het eerdergenoemde 'adviseren' zit hier hoe dan ook niet of slechts zeer beperkt in. Kortom, met de wet alleen komen wij niet tot een goede inhoudelijke omschrijving.

Wat zegt *Van Dale* hierover? 'Rechtsgeleerde, aan wie officiële toestemming is verleend, in procedures rechtskundige bijstand te verlenen aan personen of instellingen.'

Dit knoopt niet onaardig aan bij de Advocatenwet. 'Rechtsgeleerde' sluit direct aan bij de opleidingseisen van artikel 2 en in de 'officiële toestemming' kunnen we de eed die toegang geeft tot de balie herkennen. Maar dan valt op dat de omschrijving zich verder beperkt tot het optreden in procedures en dus beperkter is dan die van de Memorie van Toelichting.

In het al genoemde werkje van Wichers Hoeth is geen definitie te vinden en evenmin in het enige boek van enige omvang over de advocaat, Emmerings *De Advo-*

catuur, dat overigens sterk verouderd is. In beide boeken vindt men een reeks van gedrags- en karaktereigenschappen en vaardigheden, waarover de advocaat dient te beschikken, alsmede een breed gamma van werkzaamheden, die de advocaat in het algemeen en verenigd in een groep, verricht. De variatie is zo groot, dat citeren zinloos is. Oordeel zelf: De opmerkingen lopen van een (onlangs trouwens ook door minister Donner, als we de krant moeten geloven, niet geheel nauwkeurig geciteerd) citaat uit Shakespeare, 'The first thing we do, let's kill the lawyers'[9] tot '(de advocaat) geeft – zo is terecht gezegd – een van de hoogste goederen: RECHT, tegen betaling'.[10]

In de huidige tijd – een rekbaar begrip dat ik voor dit moment en in het kader van mijn onderwerp bepaal op de periode na de Tweede Wereldoorlog – is in Nederland voor zover ik weet geen ander aan de actuele advocatuur gewijd boek verschenen. Wel bestaan er enkele artikelen en een paar biografieën van advocaten maar deze brengen ons – hoe interessant ook – niet erg veel verder bij het vinden van een omschrijving van 'de advocaat' in Nederland.[11] Het boek van Henssen, *Twee eeuwen advocatuur*, beschrijft weliswaar de advocatuur maar geeft hiervan geen begripsbepaling. Een enkele echte liefhebber zal nu zeggen: denk dan ook eens aan *Geachte Confrere, splendeurs en misère van het beroep van advocaat* van Bordewijk. Daar heb ik aan gedacht. Het boek is fascinerend en geeft de kenner – de advocaat, de 'geachte confrere' – veel lezenswaardigs over het vak. Het geeft echter informatie van binnenuit. Wát een advocaat is, wordt eigenlijk als bekend verondersteld en de vraag is, of daarmee genoegen moet worden genomen.

Kunnen we omtrent de begripsbepaling van 'de advocaat' misschien iets leren van de geschiedenis?

Een stukje geschiedenis

Een geschiedkundig overzicht van de advocatuur in het Nederland van voor Napoleon bestaat in de vorm van de studie van Hermesdorf, *Licht en schaduw in de advocatuur der lage landen*, uit 1841.[12] Daarin en in vele andere kleinere studies en artikelen wordt er een behoorlijk aantal bronnen aangeboden, die noden tot verder historisch onderzoek. Dat de advocatuur een oud vak is vermoedden wij al toen we op school Cicero lazen, of we dat nu leuk vonden of niet.

Mijn voorganger, Professor Quant, verhaalde in zijn colleges over Corax en Thysias, die in 466 v. Chr. al in Sicilië optraden als een soort advocaten, althans typische advocatendiensten schijnen te hebben aangeboden. De bron heb ik tot nu toe niet kunnen terugvinden.[13]

Over de advocatuur in het oude Rome is echter nogal wat bekend. Men veronderstelt dat advocaten zijn voortgekomen uit het oud-Romeinse systeem waarin de plebejer een patriciër kon vragen als zijn beschermer op te treden respectievelijk de cliënt (*cliens*) en de patroon (*patronus*).[14] De advocatuur die zo ontstond, was en bleef in belangrijke mate voorbehouden aan de patricische stand. Het was een beroep met aanzien. Van Feen beschrijft hoe de rechtsgeleerde, de jurisconsult, op het Forum wandelde en door de rechtzoekende werd aangesproken: 'Is het geoorloofd U te raadplegen? Geef mij raad of dit al dan niet recht is.'

De rechtsgeleerde werd er dus letterlijk bij geroepen, *advocare*, de bijgeroepene was de advocatus, vandaar: advocaat.

In Nederland laat die advocaat pas vele eeuwen later duidelijk zijn sporen na. Waarschijnlijk kwam met de verdringing van het oud-vaderlands recht door het Romeinse recht in de latere Middeleeuwen, min of meer voltooid in de tijd van Karel V, ook de klassieke advocaat in beeld. Voor die tijd werden er al op die van de advocatuur gelijkende activiteiten ontplooid. Dat verbaast natuurlijk niet: er bestond rechtspraak, zowel civiel als crimineel en dan is er ook behoefte aan bijstand en verdediging. Schorer[15] citeert een last op te vatten als een opdracht, een richtlijn, die in 817 werd gegeven aan graven, die toen ook een bestuurlijke taak hadden, om arme weduwen en wezen die 'in rechte stonden en de wet niet kenden', een 'Taelman' toe te voegen. Hij beschrijft tevens dat in de negende eeuw al over 'voorspraken'[16] werd geschreven, evenals de 'Taelman' te beschouwen als een (voorloper van de) advocaat, althans van degene die de cliënt bijstand verleende in procedures. Schorer ziet hem meer als de voorloper van de procureur maar dat is zeker niet de communis opinio.

Die taalman is niet meer terug te vinden in de hedendaagse literatuur en ook *Van Dale* noemt hem niet. Wie van de Nederlandse advocaten zou trouwens direct weten wat bedoeld wordt als hij met 'Taelman' wordt aangesproken? Misschien degene die het woord 'dingtaal', in de zin van een schriftelijk processtuk (een formulier met een strak en formeel bepaalde inhoud), kent en daarmee degene die zich met het opstellen daarvan bezighoudt.[17] We vinden hem echter wel terug in oude literatuur. Schorer concludeert, dat de taalman niet in erg hoog aanzien gestaan

heeft in de (vroege) veertiende eeuw, onder aanhaling van een citaat uit een boek van Fockema Andreae,[18] waarin een schrijver aangehaald wordt, die de taalman aanraadt zich slapende te houden, de zaak te vertragen en zoveel mogelijk uitstel te bewerken.[19] Dit beeld wordt overigens overtuigend bestreden door Hermesdorf.[20] Al citeert die ook klachten over taalmannen, advocaten of procureurs, die zich aan chicanes schuldig maakten, maar ja, wat is nieuw?

In een oorspronkelijk in de zestiende eeuw in het Latijn geschreven boek, dat ook in vele drukken in het Nederlands verscheen, beschrijft Joost de Damhouder (1507-1581) het formele en materiele recht in Vlaanderen tot ver in de zeventiende eeuw.[21] Ik heb hiervan een druk uit 1649 geraadpleegd. Bij de beschrijving van de *dramatisch personae* in het proces noemt hij: 'Van die in't Recht compareren, compareren eenighe uyt anders naem' de procureur, de voorstander en de taalman. De advocaat wordt echter ook genoemd, en wel in de categorie die 'noch uyt eygen, noch uyt anders naem' compareren. Uit de uiterst beknopte – en wellicht als algemeen bekend veronderstelde – toelichting blijkt, dat de taalman en zeker de procureur namens (letterlijk, in en op de naam van de procespartij) in het geding optreedt terwijl de advocaat op eigen naam aan het proces kan deelnemen als hij daarbij tot instructie van de zaak nodig is. Het is niet mijn bedoeling hier diep op in te gaan: dat zou moeten gebeuren bij een nog te ondernemen diepgaand historisch onderzoek naar de advocatuur door de eeuwen heen. Ik stel slechts vast, dat de advocaat hier gepresenteerd wordt in zijn rol van procesvertegenwoordiger (ook al doet hij dat kennelijk op eigen naam, hij doet dat voor en indirect namens een ander) of -betrokkene. Dat beeld van de advocaat stemt ook overeen met wat Hermesdorf schrijft over de Middeleeuwen, over Frankrijk, Engeland en de lage landen.[22] De advocaat is er vooral om namens de procederende partij tot de rechter (juridisch vaak een leek: de rechtsgeleerde advocaat was dus absoluut onmisbaar) te spreken, de cliënt te verdedigen en de rechter het recht uit te leggen.

We gaan iets verder terug in de geschiedenis. Op 13 augustus 1428 wordt het Hof van Holland opgericht.[23] Aanvankelijk was dat een regeringsraad, die ook recht sprak, maar in de loop van de vijftiende eeuw komt de nadruk te liggen op rechtspraak. In 1531 verschijnt het eerste reglement, de Grote Instructie, waaruit we iets kunnen leren over de personen die een rol speelden voor het Hof. Dat zijn onder meer de advocaten. De werkzaamheden van die advocaten worden duidelijk beschouwd als tweeërlei van aard: in de eerste plaats het bijstaan van personen in procedures, zowel civiel- als strafrechtelijk en in de tweede plaats het optreden als

rechtsgeleerd raadsman. Wat wij vandaag de adviespraktijk zouden noemen. Die twee rollen konden natuurlijk dooreen lopen. De taken van de procesadvocaat bestonden uit (i) het overleg plegen met de cliënt, (ii) het opstellen van de schrifturen (zeg maar de processtukken zoals conclusies) en (iii) het houden van de pleidooien.

Vooral bij het eerste deel van deze omschrijving, het bijstaan in procedures, moet het natuurlijk ook regelmatig voorgekomen zijn dat de advocaat de cliënt adviseerde, bijvoorbeeld dat maar beter toegegeven kon worden omdat er niet voldoende grond was voor een procedure of dat de kansen te gering waren. Advies en procederen sluiten elkaar niet uit, zoals, naar ik meen te bespeuren, tegenwoordig wel eens gedacht wordt.

In dit belangrijke document worden ook regels gegeven, onder meer over de voorwaarden om advocaat te kunnen worden en de wijze van optreden voor het Hof. Overigens werden ook regels gegeven voor procureurs. Het was trouwens al heel lang zo dat die procureurs de cliënt vertegenwoordigden in een procedure bij de rechter, terwijl de advocaat voor de rechtsgeleerde bijstand zorgde. Huijbrecht betreurt het dat hierdoor weinig zicht bestaat op het werk van die advocaten, omdat de overgebleven processtukken bij het Hof van Holland op naam van de procureur staan en de rol van de advocaat verborgen blijft. Die spijt kan, in het kader van deze voordracht, gedeeld worden! Huijbrecht legt uit dat de werkzaamheden van de advocaat reeds in die tijd uiteenvielen in twee hoofddelen: procederen en adviseren.[24]

Deze paar bronnen geven inzicht in de 'buitenkant' van de advocatuur: hoe werd men advocaat, wat waren de formele regels, wat voor toezicht bestond er en meer van dit soort vragen. Ze gaven echter geen antwoord op de vraag wát een advocaat (inhoudelijk) deed, iets wat ons vandaag meer interesseert.

Een enkele algemene opmerking valt overigens nog wel te maken. De advocaat was zonder enige twijfel veel betrokken bij procedures. Dat is een duidelijke rode draad door de geschiedenis. Een 'Voorspraek' sprak voor iemand anders, de 'Taelman' deed dat ook, zo blijkt zonder meer. Over het al dan niet procederen zal ook ongetwijfeld geadviseerd zijn. De advocaat hield zich bezig met uiteenlopende bezigheden, die daarnaast in de verschillende bronnen nogal eens verschillend beschreven worden. Het lijkt echter verstandig hier te wijzen op de opmerking van Hermesdorf, die ons aanmaant het begrip 'advocaat' in historische zin zo ruim mogelijk te nemen.

Wie werden er advocaat? Uit het aangehaalde werk van Huijbrecht, die onderzoek deed naar de namen van de advocaten bij het Hof van Holland, blijkt dat zij in

het algemeen behoorden tot de families van kooplieden en ambtenaren, dus de middenklasse, de gegoede burgerij bijna. Hij legt een verband met de eis dat er geld geweest moest zijn om de betrokkene te laten studeren. Een advocaat moest immers gepromoveerd zijn aan een universiteit.[25] Dat de kandidaat het christelijk (lees: protestants) geloof moest aanhangen, dat een graad behaald aan een katholieke universiteit hem dan ook geen toegang verschafte en dat hij uit een wettig huwelijk geboren moest zijn, is interessant om te lezen maar laat ik verder onbesproken.

Interessanter is dat er een eed moest worden afgelegd, elk jaar weer, luidend:

> Dat hij advocaet den stadhouder, president ende raeden in alle plaetsen bewijzen zal eere, dat hij niet dienen sal in eenige saecken die hij weet onrechtvaerdig te zijn, hetzij dat van de voorszeide onrechtvaerdigheid blijcke in het beginsel vanden processe ofte daernae; dat hij naerstelijck ende trouwe sal dienen zijn meesters; dat hij tevreden sal wesen met den tax van de Hove; dat hij niet soecken sal eenige onbehoorlijcke omwegen ofte dilayen; dat hij geen overkomst maken sal om deel ofte part in de saeck te hebben; ende generalijck dat hij hem in ende overal dragen sal als een goed ende getrouw advocaet schuldich is te doen.[26]

In deze eed vinden we duidelijke sporen terug van de eed die door Jan Matthijssen al wordt weergegeven uit de praktijk van het begin van de vijftiende eeuw, dus zo'n anderhalve eeuw eerder.[27] Dit is om een veelheid van redenen erg boeiend. De eed lijkt namelijk verrassend veel op die welke nog steeds wordt afgelegd (behalve dat wij niet meer het no cure no pay en pars quota litis beginsel afzweren!). Voor mijn onderwerp is het van belang te constateren, dat de eed vooral slaat op een procederende advocaat. Hij zal geen zaak aannemen die hij weet onrechtvaardig te zijn, en dan komt het: noch bij het begin van de procedure noch als dit pas in de loop daarvan blijkt. En: Hij zal tevreden zijn met het salaris dat het Hof hem toeschat.

Ik neem overigens aan – maar vond daar geen bronnen over in dit beperkte onderzoekje – dat de advocaat voor het geven van adviezen zonder tussenkomst van het Hof mocht declareren. Of de procederende advocaat zich overigens aan de regels hield, zou een apart onderzoek waard zijn, als men zich realiseert dat het gezegde: 'wie wil rechten om een koe, die brengt er een toe' uit die tijd dateert.

De advocatuur (in elk geval die bij het Hof van Holland) had nog een bijzonderheid: zij werd vaak – naar mij lijkt zeker ook vaker dan tegenwoordig – gebruikt als

opstap in een carrière. Ondanks alle grappen over de advocaat, die in die tijd al gemaakt werden,[28] was het een beroep met aanzien waar niet de minsten deel van uitmaakten. Denk aan mensen als Van Oldenbarneveld, Johan de Witt, Hugo de Groot en, later, Rutger Jan Schimmelpenninck.

Het beeld verandert niet in de achttiende eeuw. In *Codex Gelro Zutphanicus*, waarin het recht en de praktijk in dat deel van de Republiek beschreven wordt in het midden van de achttiende eeuw, vindt men bijvoorbeeld een beschrijving van sommige kanten van de activiteiten van de advocaat, die in veel opzichten gelijkt op wat in eerdere eeuwen al beschreven werd. Als toelatingseis voor de advocaat wordt daar alleen gerefereerd aan de noodzaak van het afleggen van de eed, terwijl er daarnaast slechts alleen nog maar regels, gelijkend op onze Gedragsregels, gegeven worden.

Het beeld van de advocaat wordt niet anders na de Franse Revolutie. Die tijd is veel beter gedocumenteerd. Ik hoef alleen maar te verwijzen naar het al genoemde werk van Henssen, *Twee eeuwen advocatuur* dat de periode vanaf de Franse tijd beschrijft.

In 1827 verscheen *De ware pleiter* van Mr Joannes van der Linden. Een enig boekje om eens te lezen met nog steeds zinvolle aanbevelingen voor een goed pleidooi. Voor de advocaat in het algemeen dringt hij aan op braafheid en eerlijkheid. Hij beveelt aan, dat des advocaten deugdzaamheid 'daarin moet bestaan dat hij een afkeer hebbe van degene, die het kwade goed heeten en het goede kwaad, die duisternis in licht en licht in duisternis verkeeren enz.' [29]

Eveneens uit de negentiende eeuw, uit 1882, stamt een omschrijving uit het *Woordenboek der Nederlandse Taal*: 'Rechtsgeleerde, die de bevoegdheid heeft en het beroep uitoefent van zijne medeburgers in rechtszaken als raadsman bij te staan, en gedingvoerende partijen en beklaagden voor den rechter te verdedigen.' We zijn dan dus nog steeds ferm in het spoor van de procederende advocaat.

Voor wat de twintigste eeuw betreft komt daar nog bij dat op 15 januari 1918 het eerste nummer verscheen van het *Advocatenblad* (tevens orgaan van de op 26 november 1915 opgerichte 'Nederlandsche Advocaten-Vereeniging'). Het is overigens niet verrassend meer te lezen in het 'Ter Inleiding' bij het eerste nummer dat de plichten en rechten – laat staan, zo meen ik, de vakinhoudelijke kant – van de advocaat 'slechts voor een zeer gering en welhaast onbeteekenend deel beschreven zijn'.[30] Maar ook in dat *Advocatenblad* vindt men meer artikelen ter lering en instruc-

tie van de advocaat, dan de meer bezonken, meer filosofische zo u wilt, artikelen over de inhoud van het beroep.

Dit stukje geschiedenis heb ik erbij gehaald om te zien of daar een omschrijving van de bezigheden van 'de advocaat' uit gedistilleerd kan worden. Dat is gelukt: het beeld van die advocaat is duidelijk. Hij is de rechtsgeleerde die de burger adviseert over juridische vragen en hem bijstaat bij procedures. De nadruk ligt zonder enige twijfel op het optreden in rechte, op het verdedigen van de cliënt of het bepleiten van zijn zaak in een geschil, voor de rechter. De geschiedenis verbindt de advocaat duidelijk met de rechtszaal, zonder overigens daarbij de rol als enkel adviseur uit te sluiten. Nee, die rol wordt erkend, soms zelfs bijna als één die nevengeschikt is, maar nooit als de eerste rol van de advocaat.

Hij heeft zich ontwikkeld van de vaderlijke figuur van de *patronus* tot een 'professional'. Hij moet van vele markten thuis zijn want we zien hem consequent als een generalist, iemand aan wie advies op velerlei juridisch gebied gevraagd kan worden. Overigens ook weer niet altijd op elk gebied. Van Bilderdijk, die niet alleen een bekend dichter was maar ook een vooraanstaand advocaat, is bekend dat hij bepaalde zaken niet deed omdat hij zich daar niet bekwaam genoeg in achtte,[31] en dit zal voor meer advocaten gegolden hebben.

De huidige tijd

Hierboven stelde ik 'de huidige tijd' gelijk aan de periode na de Tweede Wereldoorlog. Dat klopte voorzover ik daarmee de periode bedoelde waarover, voor wat de advocatuur betreft, niet veel meer verschenen is dan de boeken van Emmering en Wichers Hoeth. Ik ging bewust voorbij aan *Geachte Confrère* van F. Bordewijk, prachtige leesstof, maar voor mijn onderwerp zonder relevante informatie.

Als ik nu het begrip 'huidige tijd' iets oprek, en wel naar kort vóór de Tweede Wereldoorlog, dan wijs ik op een preadvies, dat geschreven werd door Mr W.M. de Brauw in 1936.[32] Daarin zegt de auteur: 'De advocaat is van oudsher geweest de der rechten kundige, die zijn beroep maakt van het op verzoek verstrekken van raad en voorlichting op elk met het recht in aanraking komend gebied (adviseeren), en van het verlenen van rechtskundige bijstand, schriftelijke en mondelinge, in rechtsgedingen.' Hiermee wordt in wezen, (eindelijk!), in kernachtige bewoordingen de gehele geschiedenis samengevat.

En dan ben ik eigenlijk weer beland in mijn begintijd als advocaat. Even daargelaten of ik mij toen al een 'der rechten kundige' had durven noemen, was dat wel zo ongeveer wat een advocaat deed. Daar kwam nog iets bij: de advocaat deed dat op een veelheid van rechtsgebieden. Natuurlijk, mijn opleider Mr van Haersolte was een specialist op het gebied van het zeerecht en trouwens ook van het vennootschapsrecht (over 'ondernemingsrecht' hadden wij het toen nog niet), maar hij deed ook echtscheidingen, maakte contracten van velerlei soort, deed arbeidszaken, enzovoort. Dat gold voor hem maar al evenzeer voor zovele anderen op mijn kantoor maar ook daarbuiten.De advocaat was in wezen een generalist.

Eén ontwikkeling van de huidige tijd mag niet ongenoemd blijven: de oprichting van de Nederlandse Orde van Advocaten en dus van de invoering van de Advocatenwet in 1952. Niet alleen werd de advocatuur toen voor het eerst in de Nederlandse geschiedenis integraal geordend, dit gebeurde centraal door de wetgever én – van niet te overschatten belang – het tuchtrecht werd geregeld en van een wettelijke grondslag voorzien. Dat toezicht was op zich niet nieuw; het had al heel lang bestaan en was toevertrouwd aan de rechter (later gedeeld met de hier en daar ingestelde Raden van Toezicht). Nu was het uniform en van sancties voorzien. Het grote belang van het in leven roepen van de Orde is – ik verwees er bij de aanvang, bij de vraagstelling, al even naar – dat hiermee de bijzondere plaats van de advocaat in onze rechtsstaat erkend wordt. Een plaats, die een onafhankelijke organisatie rechtvaardigt.

Buitenland

De tijd ontbreekt voor een uitgebreid rechtsvergelijkend onderzoek. Ik zal hieromtrent slechts een enkele opmerking maken.

In Frankrijk, was de advocatuur een vooraanstaand beroep, al in de volle Middeleeuwen.[33] Wij weten dat daar de organisatie van de advocatuur al veel vroeger totstandkwam dan in Nederland. Zo was de stage daar al ingevoerd in de vijftiende eeuw! Die vroege advocaten waren pleiters; de vertaling van het toen gebezigde *clamatores*. *Advocatus* schijnt ook de procureur te hebben omvat. Antoine Loisel (1536-1617) haalt, in zijn rond 1600 verschenen *Pasquier, ou dialogue des Advocats du Parlement de Paris* de toen befaamde advocaat Etienne Pasquier (1529-?) aan. Hij geeft daarbij weer wat deze Pasquier vindt wat een advocaat is dan wel moet doen.

Ik citeer beperkt: Hij moet een goed proces kunnen opzetten, duidelijk en beknopt processtukken kunnen redigeren, goed voorbereid zijn als hij gaat pleiten, maar hij moet ook contracten kunnen opmaken en huwelijksvoorwaarden, evenals testamenten. Hij moet vooral bekwaam zijn in het recht en mag dan best een middelmatige redenaar zijn. (Terzijde, in eerdere eeuwen kon men het dan ook als advocaat ver brengen, zelfs tot Paus, zoals Guy Foucault, die in 1265 tot Paus Clemens IV werd gewijd.)

De Franse opvatting lijkt goed overeen te stemmen met de Nederlandse.

In Engeland kan moeilijk een vergelijkbaar voorbeeld gevonden worden. Daar is de balie, het juridische op advocaten gelijkende beroep, anders georganiseerd in solicitors en barristers. Ook daar echter bestaat bijvoorbeeld een al vele jaren voortdurende discussie over de rechtvaardiging van die indeling en over andere aspecten van, wat ik maar zal noemen, de advocatuur.

Ontwikkelingen

Sinds het midden van de jaren zestig is er veel veranderd. Met betrekking tot mijn onderwerp zijn er twee gebieden van veranderingen, die ik wil aanstippen.

De maatschappij

Dát er veel veranderd is in de maatschappij in de laatste veertig jaar hoef ik hier niet aan te tonen. Ik signaleer slechts een paar ontwikkelingen, in willekeurige volgorde en zonder hiernaar enig onderzoek gedaan te hebben (anders dan in zekere zin empirisch, want ik was er zelf bij). De welvaart is toegenomen. De werktijden zijn flink korter geworden. Het BBA, van kort na de oorlog, gaat nog uit van een 48-urige werkweek als norm. Vandaag zit men al vaak op minder dan 40 uur voor een volle werkweek.

De samenleving is veel ingewikkelder geworden. De wetgeving is enorm uitgebreid. Onlangs stond er een onthutsend stukje in de krant[34] over de hoeveelheid regels voor het boerenbedrijf. Dat was zo'n onontwarbare kluwen geworden, dat letterlijk niemand op dit piepkleine gebiedje hierin nog de weg wist. Aanvragen voor vergunningen werden afgewezen omdat niemand meer de regels durfde toe te passen, uit vrees er enkele te vergeten.

Niet alleen wetgeving maakte de maatschappij ingewikkelder, immigratie deed de samenleving letterlijk van kleur verschieten. Andere maatschappelijke normen deden hun intrede en botsten met onze traditionele waarden, die trouwens in de jaren zestig toch al flink onder druk waren komen te staan.

De wereld werd kleiner en communicatie werd van een manier om een ander een bericht te doen toekomen, een wetenschap en iets waar jong en oud (vooral jong) dag en nacht mee bezig is.

En de economie veranderde. De grote industrie verdween, de dienstenindustrie kwam op en het werd allemaal internationaal, onder invloed van de EU maar ook van daarbuiten.

Er heeft ook een sterke tendens plaatsgevonden naar schaalvergroting in de zakenwereld, grote banken ontstonden uit fusies, evenals andere bedrijven.

Bovendien werd de burger zich veel meer bewust van 'zijn rechten' en is er zelfs een vrees ontstaan voor 'Amerikaanse toestanden'.

Ongetwijfeld zijn er nog veel meer maatschappelijke veranderingen aan te wijzen, maar de hier genoemde illustreren mijn punt wel genoeg: het zijn stuk voor stuk ontwikkelingen die van belang zijn voor de advocatuur en haar ontwikkeling. Die ontwikkeling is immers maar zeer ten dele autonoom en in veel belangrijker mate opgelegd door de samenleving.

De advocatuur

Ook de balie heeft zich ontwikkeld. Er zijn tenminste drie trends aan te wijzen:

- de kantoren groeiden spectaculair in omvang;
- de balie werd internationaal;
- de advocaat specialiseerde zich.

In 1966 was het kantoor Van Haersolte cs met 16 advocaten het grootste van Nederland. 'De fabriek' werd het spottend in de Amsterdamse balie genoemd. Nu heeft datzelfde – zij het inmiddels drie keer gefuseerde – kantoor meer dan 400 advocaten, en zo zijn er in Nederland nogal wat meer. In Engeland – waar een maatschap in de jaren zestig niet meer dan ten hoogste twintig maten mocht hebben – zijn nu kantoren in vergelijking waarmee de grootste Nederlandse dwergen zijn, om van de VS maar te zwijgen.

Kantoren gingen zich in meer dan één plaats vestigen, maar ook over de grens. Veel Engelse en Amerikaanse kantoren openden nevenvestigingen in Parijs en Brussel, en deze ontwikkeling zette zich voort. Op eigen kracht of via fusies.

Maar ook het internationale recht kwam ons land binnen. Denk aan de Richtlijnen van de Commissie die in wetgeving werden omgezet. De vennootschapsrecht- en ondernemingsrecht- en bankpraktijk werden sterk beïnvloed door het Anglo-Amerikaanse stelsel.

De sterke groei van de wetgeving in combinatie met de wensen van de cliënt (de mondige burger maar ook de internationale zakenwereld, die al aan een andere instelling in het buitenland gewend was) eisten een veel diepere specialistische kennis. Niet meer 'ik zal dit voor u uitzoeken en kom er over een week of twee op terug', maar ter plaatse, uit het blote hoofd, direct ingewikkelde adviezen kunnen geven.

Daarnaast was er de opkomst van de, in zekere zin, ook gespecialiseerde sociale advocatuur.

Bij dit alles groeide de balie met grote sprongen: van minder dan 2000 advocaten in de jaren zestig naar bijna 13000 nu, en dat terwijl de balie in de eerste helft van de twintigste eeuw (met enig understatement) niet of nauwelijks gegroeid was.[35]

Er is natuurlijk een duidelijk verband tussen de ontwikkelingen in de maatschappij en die in de balie, en men mag gerust zeggen dat, waar de maatschappij van 2000 zeer veel verschilt van die van 1960, datzelfde ook gezegd mag worden van de balie. Men mag ook zeggen dat de balie niet autonoom veranderd is maar als een reactie op de maatschappelijke veranderingen.

En de advocaat?

De balie is flink veranderd, maar geldt dat ook voor de advocaat zelf? Gaat de omschrijving waarmee De Brauw in de jaren dertig in feite de gehele geschiedenis van de advocaat samenvatte, nog op? Bestaat de rechtskundige nog die zijn beroep maakt van het raad en voorlichting geven op elk met het recht in aanraking komend gebied en van het verdedigen in rechtsgedingen?

Wij kunnen in ieder geval zeggen, dat in de generalist zich in deze omschrijving goed herkent: het op elk juridisch gebied raad geven. Maar we hebben gezien dat de advocaat zich krachtig heeft ontwikkeld in de richting van het specialisme. Op de

grote kantoren zitten praktisch geen generalisten meer: elk lid van zo'n kantoor is gespecialiseerd en de jongsten, de stagiaires, kiezen er vaak voor om op dat kantoor te werken vanwege de mogelijkheid zich er te specialiseren. Dan zijn er de zogeheten 'niche-kantoren' of 'boutiques', kleine kantoren die zich op slechts één soort praktijk toeleggen. Je vindt ze op velerlei terrein: bijvoorbeeld ondernemingsrecht, arbeidsrecht, industriële eigendom of strafrecht.

Daarnaast zijn er (gelukkig) ook nog veel advocaten die zich met recht generalist mogen noemen. In Amsterdam is meer dan de helft van het aantal kantoren (niet dus van het aantal advocaten) een éénmanskantoor. Dat zijn in grote meerderheid nog steeds algemene praktijken.

Ik heb eerder de advocaat gevangen in een formele definitie, namelijk een jurist die voldoet aan de opleidingseisen van artikel 2 Advocatenwet en de in artikel 3 voorgeschreven eed heeft afgelegd. Wat van die advocaat door de eeuwen heen verwacht werd en wat hij in zijn praktijk deed, heb ik kort aangestipt.

De advocaat, zoals u deze vanuit verschillende gezichtshoeken hebt zien voorbijtrekken, kenmerkt zich door drie fundamentele eigenschappen:

- deskundigheid;
- onafhankelijkheid en
- partijdigheid.

Voor een goed begrip van de plaats van de advocaat is deze driedeling onmisbaar.

Ik keer hiermee weer terug naar het eerdergenoemde citaat uit de jaarrede van de Landelijk Deken in 1999: 'In de wereld van Peter Stuyvesant kan de advocaat zich niet meer onderscheiden van andere zakelijke dienstverleners.' Die 'wereld van Peter Stuyvesant' ziet op, voor de niet al te jeugdigen onder ons van de televisiereclame bekende, reclamespotjes voor een sigarettenmerk, die ons tropische eilanden voorspiegelen met blauwe luchten en smaragdgroene zeeën, waar onbezorgde, mooie, jonge mensen in grote luxe verkeren. Het citaat bedoelt te verwijzen, denk ik, naar advocaten, die in de grote zakenwereld adviseren, transacties begeleiden, fiscale constructies bedenken en zeer hoge tarieven berekenen. Aldus omschreven, zie ik eigenlijk geen probleem. Als die advocaat deskundig is op het 'gebied der rechten', een op het belang van de cliënt gericht advies geeft en zich toch onafhankelijk van die cliënt kan opstellen, is hij voor mij nog altijd in beginsel een advocaat. En zolang zijn declaratie uiteindelijk voldoet aan de toets van Gedragsregel 25 lid 1[36] zie ik daar ook geen probleem in. Misschien eerder in de door de Deken gesigna-

leerde kloof tussen 'arme' en 'rijke' advocaten, maar dat is een onderwerp voor een aparte bespreking.

Ik zal de vraag iets anders formuleren. In alle omschrijvingen van de advocaat, die wij gezien hebben, treedt de advocaat vooral op als de verdediger, de raadsman in procedures, degene, die de cliënt van zoveel juridische kennis kan voorzien, dat deze op gelijk niveau met de tegenpartij (denk aan het OM!) de strijd kan aangaan. Vraag: Is degene die aan de formele definitie van de Advocatenwet voldoet nog steeds een advocaat als hij nimmer in de rechtszaal komt, niets van procederen weet en dus niet 'verdedigt' of de cliënt in procedures vertegenwoordigt, zoals dat consequent door de eeuwen heen van advocaten werd verwacht en als het wezen van de advocaat werd beschouwd? Ik geef hierop het volgende antwoord:

Om advocaat te worden, moet voldaan worden aan de formele eisen van de Advocatenwet, de formele definitie dus. Men moet jurist zijn en op bepaalde, aangegeven en omschreven gebieden (civiel en strafrecht verplicht en een aantal andere gebieden facultatief) zowel in het materiële als het formele recht geëxamineerd zijn, met nog wat meer.

Dan sta je op het tableau en mag je jezelf advocaat noemen. Die advocaat heeft een geheimhoudingsplicht én verschoningsrecht – nog steeds belangrijke prerogatieven van het beroep. Je wordt op je woord geloofd (overigens is dit een meestal verkeerd en veel te ruim uitgelegd 'voorrecht'). Men heeft een maatschappelijke status die zeker niet meer als die van een 'hogere stand' wordt beschouwd zoals vroeger, maar die toch nog altijd iets voorstelt.

Om als advocaat dan zelfstandig een praktijk te mogen uitoefenen moet men de stage voltooid hebben. Dat betekent dat ook de beroepsopleiding met succes gevolgd moet zijn. Bovendien moet aan enkele andere voorwaarden zijn voldaan, waaronder het hebben van een zekere proceservaring – iets wat niet in de wet of een verordening is vastgelegd. Dat is, naar ik meen, in alle arrondissementen het geval en dit acht ik nog steeds een *wezenlijke* voorwaarde.

Waarom?

Vanwege de genoemde driedeling: partijdigheid, onafhankelijkheid en, in het bijzonder nu en in dit kader, deskundigheid.

Deskundigheid

De advocaat moet doctor in de rechtsgeleerdheid zijn of de titel meester mogen voeren, zo zegt art. 2 Advocatenwet het. Dat zijn andere zakelijke, juridische adviseurs ook. Onder hen bevinden zich vast ook partijdigen, bijvoorbeeld aan een onderneming of organisatie verbonden juristen.

Maar het gaat mij vooral om een verdere *deskundigheid*. Wat een advocaat van een juridisch adviseur moet onderscheiden is een zekere mate van ervaring met het proces, het weten op te lossen van een geschil. Hiervoor geldt een sterk historisch argument, zoals we gezien hebben. Natuurlijk, ik heb ook op de grote veranderingen gewezen. Kunnen de regels van het verleden nog steeds worden toegepast op de advocaat in die veranderde maatschappij? Heeft de hedendaagse maatschappij die oude advocaat nog steeds zo nodig, of moet er een geheel nieuwe inhoud aan het begrip 'advocaat' worden gegeven?

Ongetwijfeld moet dat ten dele. De taalman uit de dertiende eeuw zou zich geen raad weten met een verzoek een *due diligence* onderzoek uit te voeren. De maatschappij van vandaag vraagt dit wel van de advocaat, met name vanwege zijn deskundigheid (en, denk ik, vanwege het verschoningsrecht). Maar die taalman was een *litigator*, in het moderne jargon, en dat waren zijn opvolgers door de eeuwen heen ook. Ik meen dat de advocaat zich nooit geheel van het procederen mag vervreemden.

Ik wil hiermee niet zeggen, dat iedere advocaat een actieve procespraktijk dient te voeren. In de maatschappij van de eenentwintigste eeuw, met haar oneindig veel meer geschakeerde behoefte aan juridisch advies en de daarmee gegroeide specialisatie, is dit geen reële eis. De advocaat moet echter van nature bedacht zijn op de conflicten, geschillen, die kunnen ontstaan in de situatie waarbij hij door de cliënt betrokken wordt. De moderne advocaat moet zich ook realiseren dat voor het oplossen van die geschillen méér middelen ter beschikking staan dan waarover de taalman kon beschikken. Denk aan arbitrage (hoewel dat ook al eeuwenlang bekend is) en mediation, denk ook aan klachten- en geschillencommissies. Dat zie ik allemaal als onderdeel van de (ruim geformuleerde) procespraktijk. Die praktijk moet de advocaat kennen; daarin hoort de meerwaarde te liggen van de advocaat. En dat hoeft echt niet in iedere zaak een rol te spelen en de advocaat hoeft ook niet bij een gerezen conflict zelf de procedure te voeren. Dat kan in het verleden ook niet zo geweest zijn. Maar hij moet dit aspect bij zijn advisering blijven betrekken op grond

van zijn opleiding en op grond van zijn ervaring in de rechtszaal. Ook al is die ervaring relatief of zelfs absoluut klein, hij weet hoe de rechtbank er van binnen uitziet en kent de spanning van het geijsbeer op de gang voordat het pleidooi begint. Hij moet persoonlijk de onvoorspelbaarheid van de rechterlijke uitspraak kennen.

Komt het tot een conflict in een door hem behandelde zaak, dan kan hij zelf als advocaat optreden, maar hij kan de zaak ook overdragen aan een kantoorgenoot, die de procespraktijk actief beoefent, of zelfs onderbrengen bij een ander, in procederen gespecialiseerd kantoor. Niet iedereen kan een procestijger zijn. Daar gaat het mij niet om. Maar: Iedere advocaat moet, wanneer het waarschuwingslampje gaat branden, een gevoel hebben voor mogelijke processuele complicaties of valkuilen. Hij moet in iedere zaak, waar dat een rol kan spelen, de cliënt kunnen waarschuwen voor het mogelijke conflict, bij een contractsclausule kunnen wijzen op mogelijke interpretatieverschillen én de kans dat dit aan de rechter zou kunnen worden voorgelegd. Hij moet ook het risico van procederen aan de cliënt kunnen voorhouden, natuurlijk mét het kostenrisico dat daarmee verbonden is.

Kortom, ik acht proceservaring nog altijd van essentieel belang. Wanneer ik 'deskundigheid' als eis stel aan 'de advocaat' houdt dat dus onvoorwaardelijk in, dat daar proceservaring onder valt. Hoeveel? Dat te bepalen, voert hier te ver, maar minimaal genoeg om in een gegeven situatie het mogelijke conflict te herkennen of te vermoeden en daarvoor te waarschuwen, een clausule aan te scherpen, een andere constructie te kiezen, enzovoorts. Kortom, het gaat om meer dan een enkele keer het pleidooi van een kantoorgenoot bijwonen.

Als de advocaat daar helemaal los van komt, verloochent hij niet alleen zijn historische rol en opdracht, maar ook de bijzondere positie die hij hierdoor heeft gekregen in het systeem van rechtsbedeling, en dus in de maatschappij. Dat maakt de advocaat tot een van de vertrouwensberoepen par excellence. Het bijstaan van de benarde, de bedreigde mens. De advocaat zonder proceservaring onderscheidt zich bovendien te weinig, zo niet: in het geheel niet, van andere juristen.

Alleen de advocaat in de door mij bedoelde zin kan aanspraak maken op een bijzondere positie en verdient het om in een eigen, onafhankelijke organisatie te functioneren. In een rechtstaat is die positie nodig om de eisen van *equality of arms* en *fair trial* te bewaken. Hij bezit de deskundigheid die hem daarvoor kwalificeert en, de andere wezenlijke kant, door in die organisatie te functioneren onderwerpt hij zich aan de regels daarvan. Hij accepteert een zekere gedragscode, de Gedragsregels, en disciplinair toezicht op het naleven daarvan. Daarom mag de cliënt erop vertrou-

wen dat hij bijgestaan wordt door iemand met de voor de advocatuur wezenlijke deskundigheid. Het gaat erom dat de advocaat die kennis en ervaring heeft en daarmee zijn advies kan kleuren. Dus ook in de adviespraktijk en natuurlijk al helemaal in de procespraktijk.

Dát is de onafhankelijke en partijdige (helaas kan ik aan deze kenmerken vandaag geen aandacht besteden, maar ze zijn óók van zeer groot belang!) jurist, gewapend met een deskundigheid die hem tot advocaat maakt. Tot die advocaat kan de cliënt zich wenden in de wetenschap dat hem een speciale positie in het rechtsbedrijf – zeg maar gerust: in de maatschappij – is gegeven. Daarbij heeft de cliënt de geruststelling dat over die advocaat toezicht wordt uitgeoefend, zodat zijn vertrouwen niet beschaamd zou moeten kunnen worden.

En zo kom ik tot een omschrijving die zijn wortels in de geschiedenis heeft, maar die voor wat betreft de uitwerking in de praktijk voldoende rekening houdt met de grote maatschappelijke veranderingen:

Een advocaat is iemand, die de in artikel 2 Advocatenwet bedoelde opleiding heeft gevolgd en de in artikel 3 bedoelde eed heeft afgelegd, zich als zodanig heeft laten opleiden en daarbij een voldoende mate van proceservaring heeft opgedaan, zodat zijn deskundigheid kennis van het juridisch proces van conflictoplossing en de risico's daarvan omvat.

Ik ga terug naar mijn inleiding maar ook naar mijn eigen begin als advocaat. De veelheid van werkzaamheden die ik verricht heb, komt vandaag de dag ongetwijfeld nog steeds op veel advocatenkantoren voor. Op andere wordt het werk al direct meer specialistisch. Dat mag allemaal en voor het zijn van advocaat is het eigenlijke werk bepaald niet zonder betekenis. Wie alleen maar jaarrekeningen controleert, dient zich accountant noemen, niet advocaat, zelfs al is hij lid van de balie. Maar belangrijker is de bagage, de bron waaruit de voor het werk noodzakelijke kennis wordt geput. Wie voldoet aan wat ik hiervoor zei, mag zich werkelijk advocaat noemen, zelfs als hij Peter Stuyvesant heet en zijn werk op een paradijselijk eiland in tropische streken verricht.

Dankwoord

De nu uit te spreken dankbetuigingen zijn een traditie, maar daarom niet minder van harte gemeend.

Ik dank het Bestuur van de Stichting Leerstoel Advocatuur voor het vertrouwen dat het in mij gesteld heeft door mijn benoeming. En ik dank het College van Bestuur, dat het met deze benoeming heeft willen instemmen (en dat nog wel met hetzelfde judicium als ik bij mijn kandidaatsexamen kreeg: na lange aarzeling). Ik hoop dat vertrouwen waar te maken. Aan mijn inzet en enthousiasme zal het niet liggen. De eerste maanden in de Oudemanhuispoort zijn mij erg goed bevallen.

Een zeer speciaal woord van dank richt ik tot mijn voorganger, professor Bert Quant, wiens afwezigheid zo'n donkere schaduw over deze dag werpt. Hij heeft als eerste bekleder van deze leerstoel het vak 'Advocatuur' krachtig op de kaart gezet en voor zijn opvolgers een standaard aangelegd die moeilijk, zo niet onmogelijk, te halen is. Bovendien heeft hij mij met de hem eigen generositeit en toewijding een introductie gegeven waar ik dagelijks op steun.

Ik dank het bestuur van, wat ik maar blijf noemen, mijn maatschap, Nauta-Dutilh. Dankzij zijn duw, of liever por, in de rug ben ik gaan solliciteren naar deze benoeming. In gelijke adem moet ik mijn compagnons noemen, in het bijzonder die van de groep Corporate Litigation, die mij zo gul aan de universiteit afstaan. Ik ben weliswaar benoemd voor acht uur per week, maar zij weten heel goed dat dit advocatenuren zijn en dus dubbel tellen, zo'n twee dagen per week.

Grote dank ook voor diegenen die mijn afwezigheid van kantoor opvangen, mijn secretaresses Aylan Smit en Corrie de Jong, ook nooit te beroerd om een klusje voor mijn universitaire werk op te pakken, en mijn medewerkers.

Zij die mij geholpen hebben bij de voorbereiding van deze oratie ben ik dankbaar. In het bijzonder Karin Bouwman, wier rusteloos speuren op de computer zo'n schat aan waardevolle bronnen heeft opengelegd, om van haar altijd kritische en wetenschappelijke commentaar nog maar te zwijgen, en Anja Philips, die het manuscript las en becommentarieerde en mij introduceerde bij iemand die vast een vriend voor het leven zal worden, Joost de Damhouder.

En dan tot slot, maar eigenlijk vóór alles, mijn drie dochters, en schoon- en kleinzonen. Naast zoveel ander goeds zorgen zij ervoor dat ik niet naast mijn schoenen ga lopen met opmerkingen als: 'Pap, je was al verstrooid en nu ook nog professor.'

Dames en Heren studenten. De eerste kennismaking met u is mij goed bevallen. Ik hoop u de komende jaren te kunnen laten zien wat een boeiend vak de advocatuur is, en ik hoop tevens u te inspireren erover na te denken en naar de wortels te graven.

Dames en Heren.

Dat de advocaat in hoog aanzien stond vond door de eeuwen heen erkenning middels een aantal privileges en het toekennen van een eigen heilige, Sint Ivo. Een van die privileges was bijzonder praktisch: vrijdom van stadsaccijns op wijn en bier. Dat waren nog eens tijden! Helaas zijn die voorbij. Laat het u echter niet weerhouden om u goed te amuseren tijdens de nu volgende ontvangst.

Ik heb gezegd.

Noten

1. J.M.van Stipriaan Luïscius, 'De Advocaat', oorspronkelijk verschenen in: *Rechtsgeleerd Magazijn Themis, jrg.* 1913, later als afzonderlijk boekje, 1917, Gebr. Belinfante, Den Haag.
2. E.H. Emmering, *De Advocatuur, een gids voor recht en praktijk*, tweede druk, Kluwer 1969.
3. L.Wichers Hoeth, *De Advocatuur,* p. 8.
4. Te lezen in *Advocatenblad* (1999), nr. 19.
5. Hoe vaak vraagt de advocaat tenslotte niet aan zijn stagiaire: 'Heb je al in de wet gekeken?'
6. Het jaar van invoering van de Advocatenwet.
7. In dit artikel worden in het bijzonder de academische eisen voor toegang tot de advocatuur vermeld.
8. MvT, Algemene beschouwingen.
9. Henry VI.
10. Emmering, a.w., p. 25.
11. Voor een kort overzicht van beschikbare literatuur verwijs ik naar het overzicht dat Henssen geeft in zijn 'Woord vooraf'. E.W.A. Henssen bij *Twee eeuwen advocatuur in Nederland, 1798-1998,* Kluwer, 1998.
12. B.H.D. Hermesdorf, *Licht en schaduw in de advocatuur der Lage Landen*, E.J.Brill, 1841.
13. Wat bronnen betreft, is het overigens leerzaam te lezen wat Hermesdorf daarover in zijn aangehaalde werk schrijft op p. 10 e.v.
14. Vgl. T.van der Feen, *De orde der advocaten, derzelver oorsprong,geschiedenis, aanzien en verval*, 1841.
15. K.J. Schorer, 'De advocatie te Utrecht tot omstreeks 1800' in: *Advocatenblad* van 15 december 1924.
16. Vgl. het Middeleeuwse Duitse woord 'Fürsprache'.
17. Zie bijvoorbeeld R. Fruin, *Geschiedenis der Staatsinstellingen in Nederland tot den val der Republiek,* tweede druk bewerkt door H.T. Colenbrander, Martinus Nijhoff, 1922, p. 120.
18. Zie het aangehaalde artikel, p. 157.
19. Dit beeld lijkt bevestigd te worden in de prentenreeks *De advocaat in de caricatuur* van C.Veth!
20. a.w., p. 5-6.
21. In Nederland o.a. uitgegeven onder de titel *Practycke in Civile en Criminele Saecken* maar soms ook met een wat andere of meer uitgebreide titel.
22. a.w., p. 21.
23. R. Huijbrecht, 'De advocatuur in het Hof van Holland', in: *Album Advocatorum*, Algemeen Rijksarchief Publikatiereeks, nr. 3.

24. a.w., p. 11-12.
25. a.w., p. 3-4.
26. De tekst is ontleend aan Huijbrecht, a.w., p. 7.
27. Jan Matthijsen, 'Rechtboek van den Briel', kenbaar uit Huijbrecht, a.w., p. 17.
28. Zie bijvoorbeeld het in noot 19 genoemde werk van C. Veth.
29. J. van der Linden, *De ware Pleiter*, fotografische herdruk in 1965 van de editie van 1827 bij Jongbloed, p. 16.
30. *Advocatenblad,* jrg. 1, nr. 1, openingsartikel van de hoofdredacteur J. van Kuyk.
31. Ontleend aan Th.A.Th van der Hoop van Slochteren , 'Bilderdijk als advocaat' in: *Mr Willem Bilderdijk.*
32. W.M. de Brauw, 'De eer van de advocatenstand', in: *Advocatenblad* (1936), p. 112 e.v.
33. Dit stukje over Frankrijk is ontleend aan Mr J. Wolterbeek Muller, 'Oude Voorbeelden' in *Advocatenblad,* 15 februari 1921.
34. *De Volkskrant*, 26 maart 2004.
35. Zie het staatje dat Henssen in zijn meer genoemde boek heeft opgenomen op p. 309.
36. 'Bij het vaststellen van zijn declaratie behoort de advocaat een, alle omstandigheden in aanmerking genomen, redelijk salaris in rekening te brengen.'